Täysistunto

Maanantai 12.12.2016 klo 23.46—4.27

7. Hallituksen esitys eduskunnalle hankintamenettelyä koskevaksi lainsäädännöksi

Hallituksen esitys HE 108/2016 vp
Valiokunnan mietintö TaVM 31/2016 vp

Toinen käsittely

Toinen varapuhemies Arto Satonen: Toiseen käsittelyyn esitellään päiväjärjestyksen 7. asia. Nyt voidaan hyväksyä tai hylätä lakiehdotukset, joiden sisällöstä päätettiin ensimmäisessä käsittelyssä.

Keskustelu

2.30 **Peter Östman kd:** Arvoisa puhemies! Esitän, että hyväksytään kolme lausumaa vastalauseen mukaisesti:

Ensimmäinen lausumaehdotus: "Eduskunta edellyttää, että hallitus seuraa sääntelyn vaikutuksia ja valmistelee tarvittaessa esityksen kansallisten kynnysarvojen nostamiseksi direktiivin mahdollistamiin rajoihin sidosyksikköhankinnoissa ja sosiaali- ja terveyspalveluiden hankinnoissa."

Lausuma 2: "Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto huomioi sosiaali- ja terveyspalvelujen lainsäädännössä, missä määrin niin sanottuja yleishyödyllisiä taloudellisia palveluja kilpailutetaan ja missä määrin niitä rajataan kilpailutuksen ulkopuolelle direktiivin mahdollistamalla tavalla; esimerkkinä vammaisten ja vanhusten asumispalvelut, vaikeavammaisten palveluasuminen ja henkilökohtainen apu, jotka toteuttavat perustuslain 19 §:n 1 momentin julkiselle vallalle säädettyä velvollisuutta huolehtia sosiaalisista perusoikeuksista ja kansalaisten välttämättömästä huolenpidosta. Näiden palvelujen järjestämistavaksi tulee valita pääsääntöisesti muu kuin hankintalain mukainen kilpailutusmenettely."

Lausuma 3: "Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto seuraa sääntelyn vaikutuksia ja ryhtyy tarvittaessa valmistelemaan lainsäädännön muutoksia, joilla tuetaan esitettyä ongelmaa ratkaisevia innovatiivisia hankintoja ja parannetaan pienten ja keskisuurten yritysten tasapuolisia mahdollisuuksia osallistua julkisiin hankintoihin."

2.31 **Hanna Sarkkinen vas:** Arvoisa puhemies! Kello on paljon, mutta koska kysymys on yli 30 miljardin lakiesityksestä, sanon muutaman sanan ennen esityksen tekoa.

Viime viikolla me kävimme keskustelua hankintalaista enemmänkin ja äänestimme pykälämuutosesityksistä. Keskustelussa kiinnitettiin paljon huomiota sidosyksikkösääntelyyn. Hallituksen esitys tulee ajamaan kuntayhtiöt hyvin ahtaalle, kun hallitus syyllistyy raskaaseen ylisääntelyyn rajoittaessaan sidosyksikköasemassa olevien julkisomisteisten yhtiöiden toimintaa tarpeettomasti. Direktiivi mahdollistaisi sidosyksikköasemassa olevalle julkisomisteisille yhtiöille 20 prosentin markkinaehtoisen ulosmyynnin, mutta hallitus

aikoo tarpeettomasti rajoittaa ulosmyyntiä 5 prosenttiin tai 500 000 euroon. Tämä tulee aiheuttamaan valtavia ongelmia muun muassa kunnallisille jäteyhtiöille, sairaanhoitopiirien laboratorioille ja valtion tutkimusyhtiöille. Tämä voi heikentää esimerkiksi pienyrittäjien saatavilla olevia työterveys- ja jätepalveluita erityisesti haja-asutusalueilla, nostaa jätehuollon asiakasmaksuja ja hankaloittaa kunnallisten tukipalveluiden, esimerkiksi ateriapalveluiden, joustavaa järjestämistä. Valitettavasti eduskunta äänesti perjantaina nurin esitykset ulosmyyntirajan korottamisesta direktiivin sallimaan 20 prosenttiin, vaikka keskustelussa ymmärrystä esitykselle ja kritiikkiä matalalle ulosmyyntirajalle tuli myös hallituspuolueiden edustajilta. Tässä tuleekin olemaan sitten hallituspuolueiden kansanedustajilla selittämistä omissa kunnissaan, että miksi hallitus haluaa ajaa kuntayhtiöt ahtaalle, aiheuttaa valtavaa byrokratiaa, kustannuksia ja palvelujen heikkenemistä.

Jätehuollolle määritellyt pidemmät siirtymäajat helpottavat toki jätepuolen tuskaa, mutta eivät poista itse ongelmaa. Mietinnön ponnen mukaisesti jätealan ulosmyyntirajoja tarkastellaan jätelain yhteydessä vielä uudestaan, mutta kuultujen viestien perusteella en ole lainkaan varma siitä, että jätelain uudistuksen kautta saataisiin alalle korkeampia ulosmyyntirajoja. On myös muistettava, että matala ulosmyyntiraja ei ole ongelma vain jätealalle vaan lukuisilla muillakin aloilla toimiville kuntayhtiöille. Ongelmat tulevat vain pahenemaan maakunta- ja sote-uudistuksen yhteydessä, jos kuntien yhtiöt eivät saa joustavasti myydä palveluitaan maakunnalle ja toisinpäin.

Arvoisa puhemies! Esitimme ensimmäisessä käsittelyssä demarien ja vasemmistoliiton yhteisen vastalauseen mukaisesti myös useita muita pykälämuutoksia. Pykälämuutosesityksillä halusimme painottaa laatua hankintojen ohjaavana tekijänä hallituksen esitystä enemmän. Esitimme myös pykälämuutoksia, joihin nojautuen hankintayksiköt velvoitettaisiin ottamaan hankinnoissaan paremmin huomioon työehtojen noudattaminen, harmaan talouden torjuminen ja asiallinen verojenmaksu. Valitettavasti nämäkin pykälät kaatuivat äänestyksessä.

Arvoisa puhemies! Sosiaali- ja terveyspalveluiden hankinnoista on myös puhuttu paljon hankintalain käsittelyn yhteydessä. Sote-palveluissa hankintojen kynnysarvon tulisi olla direktiivin sallima maksimi ja suorahankintojen tekemistä olisi tullut helpottaa. Näin oltaisiin voitu varmistaa suurempi joustavuus ja yksilökohtainen harkinta palveluiden järjestämisessä. Erityisesti vammaisten elinikäisistä palveluista on puhuttu ja kannettu huolta. Elinikäisten palveluiden, mukaan lukien asumispalveluiden, järjestäminen kilpailuttamisella aiheuttaa isoja ongelmia ja epäinhimillisiä tilanteita. Tilannetta voisi kuvata miltei moderniksi huutolaisuudeksi. Lainsäädäntöä olisikin muutettava siten, että vammaisten elinikäiset palvelut järjestettäisiin lähtökohtaisesti muutoin kuin hankintalain kilpailuttamismenettelyllä, esimerkiksi omana työnä, suorahankintana, palveluseteleillä tai henkilökohtaisella budjetoinnilla.

Esitänkin eduskunnan hyväksyttäväksi sosialidemokraattien ja vasemmistoliiton yhteisen vastalauseen 1 mukaista lausumaa, joka kuuluu seuraavalla tavalla: "Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy valmistelutyöhön edistääkseen sitä, että sosiaali- ja terveysalan erityiset henkilöpalvelut, kuten vammaisten elinikäiset palvelut, järjestettäisiin pääsääntöisesti muilla tavoin kuin hankintalain mukaisella kilpailuttamismenettelyllä niihin liittyvien erityispiirteiden vuoksi."

2.36 **Merja Mäkisalo-Ropponen sd:** Arvoisa puhemies! Tässä lakiesityksessä on paljon hyviäkin asioita, mutta valitettavasti se ei kaikilta osin vastaa sille asetettuja odotuksia. It-

selleni kuntapäättäjänä ja ikäihmisten ja vammaisten asumispalveluja läheltä seuraavana tämä lakiesitys jättää monta huolenaihetta.

Ensinnäkin innovatiivisuuden edistämiselle ja innovatiivisille hankinnoille olisi pitänyt asettaa kunnianhimoisempia ja konkreettisempia tavoitteita. Innovatiivisten hankintojen merkitystä ei kunnissa riittävästi ymmärretä, mutta onneksi oma kotikaupunkini Joensuu on tästä myönteinen poikkeus. Meillä on tavoitteena, että joka viides kaupungin hankinta on innovatiivinen. Olemme hyvinkin pääsemässä tähän tavoitteeseen, mutta tätä toimintaa ei tässä hankintalakiesityksessä riittävästi tueta ja korosteta.

Toinen huoli liittyy siihen, että edelleenkään laatuun ja kokonaiskustannuksiin liittyviä kriteereitä ei korosteta tarpeeksi. Laadun ja kokonaiskustannusten pitäisi olla selkeämmin ensisijaisia hankintoja tehtäessä. Minulla on erittäin paljon huonoja esimerkkejä siitä, mitä tarkoittaa hinnan ensisijaisuus. Diabeteksen hoitovälineet voivat olla niin huonoja, että potilaan turvallisuus vaarantuu, ja ikäihmisten palveluissa halvin tarjous voittaa ja siitä johtuen muistisairas ihminen joutuu paikkaan, jossa ei ole lainkaan muistiosaamista. Nämä ovat esimerkkejä tästä päivästä, ja epäilen, korjautuvatko nämä asiat tämän uuden hankintalain myötä.

Kolmantena huolenaiheena minulla on, varmistaako tämä laki vammaisille ja ikäihmisille pysyvän kodin, niin ettei ihmisen tarvitse kilpailutusten johdosta muuttaa omasta kodista toiseen paikkaan. Tässä on kysymys ihmisoikeuksista. En ole varma tästä tämän lakiesityksen perusteella, ja siksi talousvaliokunnan vastalauseen 1 mukainen lausumaehdotus on kannatettava. Siinähän eduskuntaa edellytetään ryhtymään valmistelutyöhön varmistaakseen sen, että vammaisten ja ikäihmisten asumispalvelut (Puhemies koputtaa) järjestetään pääsääntöisesti muulla tavoin kuin kilpailutusmenettelyllä. Tämä asia on saatava toiveesta velvoittavaksi lainsäädännöksi, ja kannatan edustaja Sarkkisen esittämää lausumaesitystä.

2.38 **Jari Myllykoski vas:** Arvoisa herra puhemies! Kaikkein surullisinta tässä on kuitenkin se, että ihmiset, jotka tekevät työtä tämän tulevan hankintalain puitteissa, jäävät vaille sitä työehtosopimuksen suojaa, mikä meillä Suomessa normaalisti on. Olisi pitänyt olla ehkä vielä ponnekkaampi siinä suhteessa, että meillä pitää olla sitovat säädökset siitä, että pitää olla joko yleissitovan tai normaalisitovan työehtosopimuksen mukaiset säädökset, joita tässä hankintalainkin yhteydessä noudatetaan.

2.39 **Sari Essayah kd:** Arvoisa puhemies! Kannatan aluksi tämän edustaja Östmanin esittämän vastalauseen 3 mukaista kolmea lausumaesitystä. Ihan lyhyesti perustelen niitä.

Todellakin äänestimme viime viikolla siitä, millä tavalla me voimme mahdollisesti näitä kansallisia kynnysarvoja seurata sen suhteen, että hallitus on nyt omissa esityksissään selkeästi menossa kansallisessa kynnysarvossa alle sen, mitä direktiivi mahdollistaisi. Nämä tapahtuvat niin sidosyksikköhankinnoissa kuin sosiaali- ja terveyspalveluitten hankinnoissa. Mielestäni on tärkeää, että me seuraamme näitä lainsäädännön vaikutuksia, ja tarvittaessa kyllä meillä pitää olla valmius myös käyttää nämä direktiivin maksimimäärät hyödyksemme.

Sitten toisena kohtana tässä toisessa lausumassa otetaan kantaa juuri tähän, minkä sosialidemokraatitkin nostivat täällä esille, elikkä sosiaali- ja terveyspalveluitten kilpailuttamiseen erityisesti silloin, kun tullaan vammaisten ja vanhusten asumispalveluihin, vaikeavammaisten palveluasumiseen ja henkilökohtaiseen apuun. Näitähän ei mikään mahti

maailmassa laita kilpailutukseen, elikkä ne voidaan aina tuottaa julkisesti. Nyt tämä ongelmahan on tällä hetkellä, kun meillä tämä valinnanvapauslainsäädäntö on ilmassa tämän sote-uudistuksen osalta — no niin taitaa olla kyllä koko muukin uudistus aika lailla ilmassa, mutta joka tapauksessa emme tiedä, miten tämä tullaan toteuttamaan. Esimerkiksi tämä henkilökohtainen budjetointi, suorahankinnat, tämäntyyppiset asiat olisivat se tapa, millä näitä palveluita, jotka ovat ihmisille elinikäisiä, tulisi järjestää, ei suinkaan aika ajoin tehtävällä kilpailutuksella.

Kolmantena sitten kolmannessa lausumassa on nostettu esille nämä innovatiiviset hankinnat eli juuri se, että etsitään sitä ratkaisua tiettyyn ongelmaan ja sitten toisaalta myöskin parannetaan pienten ja keskisuurten yritysten tasapuolisia mahdollisuuksia osallistua julkisiin hankintoihin.

2.41 **Anneli Kiljunen sd:** Arvoisa herra puhemies! Minun täytyy henkilökohtaisesti sanoa, että olen erittäin pettynyt ja pahoillani tästä hankintalakimietinnöstä siltä osin, että se antoi monella tapaa toivoa siihen, että näiden hankintojen osalta nämä direktiivikorjaukset oltaisiin voitu asettaa, kynnysarvot asettaa, Euroopan unionin mahdollistamalle tasolle. On sillä tavalla todella hämmentävää, että Suomi on nyt ainoa maa, joka ei hyödynnä tämän direktiivin antamia mahdollisuuksia ja me teemme tämän asian monella tapaa entistäkin vaikeammaksi.

Me tiedämme sen, että hankintalaki on menettelytapa. Mutta kun me puhumme sosiaali- ja terveyspalveluista, niin käytännössä silloin, kun me puhumme niistä ihmisistä, jotka tarvitsevat sosiaali- ja terveyspalveluita, kyse on vammaisista ja ikääntyneistä ihmisistä ja sellaisista palveluista, jotka ovat erityispalveluita monille ja monelle ihmiselle myös palveluita, jotka ovat elinikäisiä palvelumuotoja. Tästä syystä esimerkiksi nämä direktiivin mahdollistamat kynnysarvot saattavat vaikeuttaa näitten ihmisten elämää ja mahdollisuuksia itse olla vaikuttamassa siihen, minkälaisia palveluita he tulevaisuudessa saavat.

Toinen asia, joka siihen liittyi, oli näitten suorahankintojen mahdollistaminen. Tässä lainsäädäntöesityksessä useat eri asiantuntijat totesivat, että niitä pitäisi saada entisestään selkeämmäksi, jotta näitä suorahankintoja aidosti myös käytettäisiin. Se olisi tälläkin hetkellä mahdollista, mutta kun tämä lainsäädäntö ja ohjeistus niitten osalta on niin epäselvä, niin käytännössä niitä ei hyödynnetä.

Samoin mikä tässä on ongelmallista, on se, että asiakkaitten asema tässä hankintalaissa ei parane, vaan käytännössä tämä selkeästi... (Puhemies koputtaa) — Arvoisa puhemies! Tulen sinne sitten.

Toinen varapuhemies Arto Satonen: Puhuja voi jatkaa puhujapöntöstä. (Puhuja siirtyi puhujakorokkeelle)

Arvoisa herra puhemies! En halua pitkittää, mutta haluan muutaman sanan tästä vielä todeta sen takia, että tämä asiana on niin äärettömän tärkeä.

Elikkä tämä on monelle ihmiselle ja asiakkaalle, jotka näitä palveluita tarvitsevat, erittäin tärkeä. Kyse on näiden ihmisten ei mistään erityisistä palveluista vaan heidän mahdollistamisestaan tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen muiden kansalaisten kanssa. Sen takia, jos tätä hankintamenettelyä ei toteuteta substanssilain lähtökohdasta, käytännössä näitten ihmisten oikeusturva ja tasa-arvoisuus ja yhdenvertaisuus eivät toteudu toivotulla tavalla.

Sen takia näkisin, että tässä pitäisi olla niin sanottua positiivista erityiskohtelua näitten ihmisten osalta, jotta tämä tasa-arvo toteutuu.

Toinen asia, mitä toivoisin, kun tätä menettelyä nyt lähdetään viemään, on se, että tämä lähtökohtaisesti menee substanssilaki edellä. Meidän pitää lisätä sosiaalityön osaamista ja sosiaalihuoltolain osaamista, vammaispalvelulain osaamista myös näihin hankintoihin, ja sen takia olen nähnyt, että näissä hankintamenettelyissä tulisi olla substanssilain asiantuntija, joka sitten tuo tämän asiakkaan näkökulman ja tuo myös sen lainsäädännön näkökulman, joka turvaa näille ihmisille parempaa oikeusturvaa näitten hankintojen suorittamisessa. Tästä syystä tuen lämpimästi sitä lausumaa, joka on tehty sosialidemokraattien ja vasemmistoliiton yhteisenä lausumana. Tuen sitä lämpimästi ja kannatan sitä.

Sitten vielä yksi asia, johonka haluan pari asiaa sanoa, on tämä in house -myynnin raja, joka on todella harmillinen asia, että nyt tässäkään tätä rajaa ei haluttu nostaa direktiivin mahdollistamalle tasolle, vaan nyt se käytännössä on minimiäkin minimimpi ja se tulee vaikeuttamaan monen kunnan erilaisia toimintoja. Kun siltä osin, voisiko sanoa, sitä valinnanvapauttakaan ei ole vielä meillä mahdollistettu, niin tämä valinnanvapaus sekä sitten tämä in house -myynnin rajaaminen tulevat vaikeuttamaan kuntien eri yhtiöitten tulevaa toimintaa.

2.46 **Antero Vartia vihr:** Arvoisa puhemies! Ehdotan, että lakiehdotusta muutetaan vihreiden vastalauseen mukaisesti.

2.46 **Krista Mikkonen vihr:** Arvoisa herra puhemies! Viime viikolla keskusteltiin laajasti tästä hankintalaista ja äänestettiinkin, ja nyt tässä on jo noussut paljon esiin näitä epäkohtia, mitä tähän on jäänyt. Yksi ongelma tässä näiden esille tulleiden lisäksi — niin kuin tämä sidosyksikkösääntelyn rajan laskeminen 5 prosenttiin tai elämänikäisten palveluiden mukaan ottaminen kilpailuttamiseen tai se, että muut kriteerit kuin hinta eivät ole tässä riittävän merkittävässä asemassa — on se, että me emme varmista sitä, että osaamista on hankintoja tehdessä, koska se on se yksi kipukynnys, mikä on ollut jo nykyisenkin hankintalain aikana todella ongelmallinen, että vaikka siinäkin olisi voinut kilpailuttaa muulla kuin pelkällä hinnalla, niin sitä osaamista ei ole. Sen takia minä kannatankin näitä edustaja Vartian tekemiä lausumaehdotuksia siitä, että toisaalta ryhdytään toimenpiteisiin siinä, että julkisten hankintojen kehittämis-, neuvonta- ja seurantayksikkö perustetaan, ja että seurataan sitä, miten ympäristö-, sosiaalisten, yhteiskunta- ja verovastuuseen liittyvien kriteereiden toteutuminen hankinnoissa onnistuu, ja jos ei onnistu, niin sen tietenkin sitten on syytä johtaa toimenpiteisiin.

Keskustelu päättyi ja asian käsittely keskeytettiin.